

Callidium aeneum, een nieuwe boktor (Coleoptera: Cerambycidae) voor Nederland

J. G. M. CUPPEN

CUPPEN, J. G. M., 1999. *CALLIDIUM AENEUM*, A NEW LONGHORN BEETLE (COLEOPTERA: CERAMBYCIDAE) FOR THE NETHERLANDS. – *ENT. BER., AMST.* 59 (9): 145-147.

Abstract: One female of *Callidium aeneum* (Coleoptera: Cerambycidae) was collected on 15 May 1999 in the Mastbosch near Breda (province of Noord-Brabant). Hitherto, this species was considered in The Netherlands as an imported species. The sampling-locality, amidst of a forest, makes import via transport of wood very unlikely. The status of *C. aeneum* as indigenous species is shortly discussed.

Buurtmeesterweg 16, 6711 HM Ede.

Inleiding

Boktorren (Cerambycidae) vormen een kleuren vormenrijke groep van middelgrote tot grote kevers. Om die reden worden ze veelvuldig afgebeeld in populaire determinatiewerken en veel coleopterologen zijn ooit begonnen met het verzamelen van juist deze familie. Het blijkt dan echter al snel dat het aantal soorten boktorren, dat men in Nederland in het veld tegenkomt, beperkt is tot enkele bloem-, hout- en wespenbokken. Vele van de andere afgebeelde soorten komen òf niet voor in Nederland, òf, blijkens de kleine lettertjes, worden wel eens met boomstammen of houtproducten geïmporteerd uit het buitenland. De aangevoerde larven, poppen, of imago's bevinden zich in of achter schors of in het hout, overleven het transport en vliegen op zeker moment uit. De boktorren worden dan vooral aangetroffen op en rond houtzagerijen, klompenmakerijen, papierfabrieken, houtskoolbranderijen en dergelijke, of simpel binnenshuis. Het spreekt vanzelf dat soorten, die uitsluitend via import uit Nederland bekend zijn, niet tot de inheemse fauna worden gerekend. In Brakman (1966) worden drie geïmporteerde boktorsoorten genoemd, onder andere *Callidium aeneum* De Geer.

Callidium aeneum De Geer

De vermelding van *Callidium aeneum* als “im-

port-soort” in Brakman (1966) is waarschijnlijk gebaseerd op de vermelding in Everts (1923). Deze noemt de vangst van een vrouwtje van *C. aeneum* door C. J. Dixon te Loosduinen op planken afkomstig uit Duitsland. Het betreffende exemplaar bevindt zich in de collectie Everts in Naturalis (Leiden). Voor zover mij bekend is dit de enige Nederlandse waarneming van deze soort: in de collecties van Naturalis, het Zoölogisch Museum (Amsterdam), de Plantenziektenkundige Dienst (Wageningen) en de vakgroep Entomologie (LUW, Wageningen), als in de privé-collecties van A. Teunissen (Vlijmen), P. Poot (Maastricht), O. Vorst (Utrecht) en Th. Heijerman (Wageningen) zijn geen Nederlandse exemplaren van *C. aeneum* aanwezig.

Op 15 mei 1999 werd door mij midden in het Mastbosch te Breda (Noord-Brabant) een nog niet geheel uitgehard vrouwtje verzameld, hangend aan een grasspriet van bochtige smelle (*Deschampsia flexuosa* (L.) Trin.). De determinatie met Harde (1966) of Bense (1995) is relatief eenvoudig door de metaalgroene glans van de gehele bovenzijde (met name de dekschilden) en de opvallend onregelmatige, grove netvormige rimpels op het apicale (3/4) deel van de onbehaarde dekschilden. *Callidium violaceum* (Linnaeus), de enige andere vertegenwoordiger van dit geslacht in Nederland, heeft een violetblauwe kleur en grof bestippelde dekschilden.

Vindplaats

Callidium aeneum werd verzameld in de grazige berm van een zandig bospad (Schapendreef) in het Mastbosch. In dit gevarieerde bosgebied met afwisseling van loof- en naaldbomen zijn zomereik (*Quercus robur* L.), Amerikaanse eik (*Quercus rubra* L.), berk (*Betula* sp.), grove den (*Pinus sylvestris* L.) en fijnspar (*Picea abies* (L.) Karsten) de meest voorkomende boomsoorten, met een struiklaag van voornamelijk braam (*Rubus* sp.), Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina* Ehrh.), sporkehout (*Frangula alnus* Miller) en lijsterbes (*Sorbus aucuparia* L.). De kruidlaag bestaat voornamelijk uit bochtige smele (*Deschampsia flexuosa*), *Dryopteris* sp., rankende helmbloem (*Ceratocarpus claviculata* (L.) DC.), valse salie (*Teucrium scorodonia* L.), blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus* L.) en, op iets vochtigere plaatsen, pijpestrootje (*Molinia caerulea* (L.) Moench). Het bos rond de vindplaats bestaat uit grove den met veel opslag van Amerikaanse eik en als ondergroei bochtige smele en pijpestrootje. Onder de dennen liggen veel afgebroken, grote takken. De vindplaats ligt op ongeveer 250 m van de dichtstbijzijnde doorgaande weg (Meerselse Dreef of Galderseweg). In de onmiddellijke nabijheid lagen geen houtstapels; op enige afstand waren wel enkele percelen grove den uitgedund, waarvan de stammen verspreid over het terrein lagen. Voor zover mij bekend bevinden zich in de wijde omgeving geen houtzagerijen of andere houtverwerkende bedrijven.

Verspreiding

Het Europese areaal van *Callidium aeneum* strekt zich uit van Zuid-Italië en Griekenland tot aan de boomgrens in Scandinavië (Bense, 1995). In het westen loopt de verspreidingsgrens van het oosten van Frankrijk, via België (Muylaert, 1990) en het westen van Duitsland (Baumann, 1997) naar het zuidoosten van Noorwegen. Uit Duitsland is *C. aeneum* bekend van alle onderscheiden deelgebieden (Köhler & Klausnitzer, 1998) en wordt overal

als een inheemse soort beschouwd. In het aan Nederland grenzende Rheinland liggen de vindplaatsen voornamelijk in montane gebieden, maar er is een recente vondst bekend uit het laagland van Wesel, Diersforster Wald (Baumann, 1997). De (weinige) Belgische vondsten stammen zowel uit de Ardennen als uit de omgeving van Brussel en Antwerpen (Muylaert, 1990). In de collectie Berger (Naturalis) bevindt zich een exemplaar verzameld te Achel in mei 1985. De vindplaats in het Mastbosch valt dus min of meer buiten het aaneengesloten areaal van *C. aeneum*.

Ecologie, fenologie

Volgens Bense (1995) ontwikkelt *Callidium aeneum* zich in naaldbomen (*Abies* sp., *Pinus* sp., *Larix* sp., *Picea* sp. and *Juniperus* sp.) en incidenteel in loofbomen (*Fagus* sp., *Quercus* sp. en *Acer* sp.). De larven voeden zich onder de schors van dode takken van doorgaans 4-6 cm diameter, maar ook in stronken of in boomtoppen. De levenscyclus beslaat twee jaar en de verpopping vindt plaats in het voorjaar. De adulten verschijnen in mei en juni. Volgens Baumann (1997) zijn de imago's te vinden in de periode mei tot september met een optimum in juni en juli.

Voor Nordrhein neemt Baumann (1997) aan dat *Pinus sylvestris* de houtsoort is, waarin *C. aeneum* zich normaal gesproken ontwikkelt. De grove den is aan het einde van de vorige en het begin van deze eeuw op grote schaal aangeplant in laaglandgebieden in Duitsland, België en Nederland. Deze aanplant is echter niet direct gevolgd door een uitbreiding van het areaal van *C. aeneum*. De meeste vondsten uit Nordrhein dateren van na 1950 en, ondanks het beperkte aantal vindplaatsen, wordt de soort daar als sterk toenemend beschouwd (Baumann, 1997). In Nederland en België is nog geen sprake van een duidelijke toename van het aantal waarnemingen van *C. aeneum*.

Discussie

Het is evident dat de eerste vondst van *Calli-*

dium aeneum in Nederland betrekking had op import (Everts, 1923). Voor de huidige vondst is dit om twee redenen veel minder waarschijnlijk. Ten eerste is de aanvoer met hout in het Mastbosch onwaarschijnlijk: er waren geen houtstapels, noch bevindt zich in de directe omgeving houtverwerkende industrie. Bovendien ontwikkelt de soort zich vooral in relatief dunne takken, die slechts zelden getransporteerd worden. Ten tweede blijkt *C. aeneum* volgens Baumann (1997) een slechte verbreider te zijn, die in Nordrhein de aanplant van *Pinus sylvestris* slecht volgt. Desondanks zijn er recente waarnemingen uit het laagland van Duitsland en België. Natuurlijke uitbreiding van het areaal is dus kennelijk niet uitgesloten. Om bovenstaande redenen dient *C. aeneum* opgenomen te worden in de lijst van Nederlandse Coleoptera. Hopelijk wordt deze waarneming spoedig gevolgd door andere, zodat de status "inheems" met meer zekerheid kan worden toegekend.

Dankwoord

De heren B. Aukema (Plantenziektenkundige Dienst, Wageningen), F. van Assen (Naturalis, Leiden), W. Hogenes (Zoölogisch Museum, Amsterdam), A. Teunissen (Vlij-

men), Th. Heijerman (Wageningen) en P. Poot (Maastricht) worden bedankt voor de speurtocht naar *Callidium aeneum* in hun collecties, en O. Vorst voor literatuuronderzoek.

Literatuur

- BAUMANN, H., 1997. Die Bockkäfer (Coleoptera, Cerambycidae) des nördlichen Rheinlandes. – *Decheniana*, Beiheft 36: 13-140.
- BENSE, U., 1995. *Longhorn beetles. Illustrated Key to the Cerambycidae and Vesperidae of Europe*: 1-512. Margraf Verlag, Weikersheim.
- BRAKMAN, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied. – *Monographiën van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging* 2: i-x, 1-219.
- EVERTS, E., 1923. Derde vervolg op het aanhangsel in "Coleoptera Neerlandica" III. (Nieuwe vondsten voor de Nederlandsche Coleopteren-fauna XLI). – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 6: 209-224.
- HARDE, K. W., 1966. 87. Familie: Cerambycidae, Bockkäfer. In: *Die Käfer Mitteleuropas* (H. Freude, K. W. Harde & G. A. Lohse eds) 9: 7-94. Goecke & Evers, Krefeld.
- KÖHLER, F. & B. KLAUSNITZER eds, 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. – *Entomologische Nachrichten und Berichte (Dresden)*, Beiheft 4: 1-185.
- MUYLAERT, A., 1990. *Faune de Belgique. Longicornes (Cerambycidae)*: 1-139. Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, Bruxelles.

Geaccepteerd 9.vii.1999.